UNIVERSITY OF HELSINKI

https://helda.helsinki.fi

Yksilön vastuu yhteisöjen jäsenenä: Individual's responsibility as members of collectives

Hormio, Säde

Kyllönen, Simo; Oksanen, Markku

2020

http://hdl.handle.net/10138/327499

Hormio, S 2020, Yksilön vastuu yhteisöjen jäsenenä. julkaisussa S Kyllönen & M Oksanen (toim), Ilmastonmuutos ja filosofia. Gaudeamus, Helsinki, Sivut 104-125.

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository. https://helda.helsinki.fi
This is an electronic reprint of the original article.
This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.
Please cite the original version.

6

Yksilön vastuu yhteisöjen jäsenenä

Säde Hormio

Ilmastonmuutos saa aikaan paljon vahinkoa ja on suurelta osin ihmisen aiheuttamaa. Tämä herättää kysymyksiä vastuusta, kuten siitä, kenen tulisi estää tai korvata ilmastonmuutoksesta seuraavia vahinkoja. Tällaisilla vastuukysymyksillä on suuri käytännön merkitys, ja parhaimmillaan niihin vastaaminen auttaa kohdistamaan kustannukset oikeudenmukaisesti. Vastuulla on myös tärkeä rooli sosiaalisten suhteiden ylläpitämisen ja toiminnan ohjaamisen kannalta, sillä vastuun tunnistaminen voi motivoida vahingon aiheuttajia toimimaan toisin.

Ilmastonmuutoksen laajuus ja monimutkaisuus tekevät vastuukysymyksistä kuitenkin vaikeita. Ihmisperäinen ilmastonmuutos on seurausta lukemattomien yksilöiden ja yhteisöjen useiden vuosikymmenten tai jopa vuosisatojen kuluessa aiheuttamista kasvihuonekaasupäästöistä eri puolilla maailmaa. Nämä päästöt kasautuvat ilmakehään muuttaen ilmastoa tavalla, jolla on seurauksia ympäri maapallon ja yli sukupolvien.

Ilmastopolitiikassa aito vastuunkanto on edennyt hitaasti niin Suomessa kuin maailmanlaajuisesti. Ideaalimaailmassa ilmastonmuutosta saataisiin tehokkaasti hillittyä kansainvälisillä päästösopimuksilla ja politiikkatoimilla, mutta nykytilanne on kaukana tästä. Ilmastotoimet ovat ottaneet joissain maissa jopa

takapakkia, kun kunnianhimoisista ilmastotavoitteista on luovuttu vallan vaihtuessa.

Epäselvyys vastuukysymyksissä leimaa myös yksilöiden ilmastoteoista käytävää keskustelua. Siinä esitetään usein kahdenlaisia liian yksilökeskeisiä väitteitä. Yhtäältä kaikki vastuu saatetaan palauttaa yksilöille, jolloin sivuutetaan rakenteiden merkitys ja talousjärjestelmäämme sisältyvät ongelmat (ks. Kortetmäki, luku 5). Toisaalta nykykeskustelussa helposti väheksytään vaikutusmahdollisuuksiamme ja esitetään harhaanjohtava kuva ihmisestä yksittäisenä toimijana, jonka teoilla ei ole merkitystä – ei kuluttajana eikä äänestäjänä.

Kumpikin ääripää on mielestäni virheellinen. Vastuumme kannalta meidän ei tulisi keskittyä vain oman hiilijalanjälkemme nollaamiseen. Perusteltua ei ole myöskään se, että väistämme kaiken vastuumme vetoamalla siihen, ettei teoillamme ole näin ison ongelman kannalta mitään merkitystä. Paljon hedelmällisempää on tarkastella, mitä voimme ja mitä meidän tulisi tehdä erilaisten järjestyneiden yhteisöjen jäseninä.

Tässä luvussa käsittelen sitä, miten yksilöiden tulisi toimia ei-ideaalisessa maailmassa, jossa riittävän tehokkaat päästösopimukset edelleen puuttuvat eivätkä kaikki kanna vastuutaan ilmaston tilasta. Hallitsemattoman ilmastonmuutoksen torjuntaan tarvitaan tekoja kaikilta aloilta ja erilaisista suunnista. Poliittisen tahdon ja tarvittavien sääntelytoimien puuttuessakaan ei tulisi luovuttaa: pääasiallinen vastuumme ilmastonmuutoksen suhteen on tehdä voitavamme erilaisissa yhteisöissä ja instituutioissa. Toki on otettava huomioon yksilöiden jaksaminen. Jos suurin osa ihmisistä ei vaivaudu tekemään mitään, on vaarana, että toiset uupuvat liiallisen taakan alla. Tästä syystä meidän tulisikin herätellä ja kannustaa toisiamme toimimaan yhdessä. Pohjustan väitettäni tarkastelemalla aluksi nykykeskustelua yksilön vaikutusmahdollisuuksista, minkä jälkeen kerron, miksi pidän sitä harhaanjohtavana.

Väite yksilön merkityksettömyydestä

Kasvihuonekaasupäästöt ovat viime vuosina olleet ennätyslukemissa, mutta ne pitäisi saada kääntymään laskuun heti ja pysyvästi (eikä vain tilapäisesti kuten koronapandemian aikana). Meillä on kiire, jos aiomme pitää maapallon elinkelpoisena. Jotta voisimme välttää arvaamattoman ja ihmisille epäsuotuisan ilmaston, maailman pitäisi muuttua kokonaan hiilineutraaliksi vuoteen 2050 mennessä. Tämä tarkoittaa ripeitä ja laajoja toimia päästöjen vähentämiseksi, sillä nykyisillä päästövähennyksillä ei tavoitteeseen päästä. Päästöjen vähentämisen ohella on lisättävä hiilinieluja.

Ilmastokriisin torjunnasta puhuttaessa keskitytään yleensä joko suuriin yhteisöihin tai yksittäisten ihmisten valintoihin. Vaadittavien toimien kokoluokka huomioon ottaen on ymmärrettävää, että valtioiden, suuryritysten, sijoitusyhtiöiden tai kuntien kaltaisten isojen yhteisöjen rooli korostuu. Tuntuu selvältä, että päävastuu muutoksen aikaansaamisesta on näissä yhteisöissä valtaa pitävillä poliitikoilla ja johtajilla, sillä heillä on parhaat mahdollisuudet vaikuttaa yhteiskunnan päästöihin. Samaan aikaan on käynyt selväksi, että valtioiden ja muiden suurten yhteisöjen toimet ovat olleet riittämättömiä. Valtioiden tasolla on ollut vaikea saavuttaa yhteisymmärrystä tarvittavista päästövähennyksistä ja taakanjaosta. Poliittisen ohjauksen puuttuessa monien yritysten toimintaa ohjaavat lyhyen aikavälin voitot, eivät kauaskantoiset investoinnit päästöjen vähentämiseksi.

Valtioiden ja yritysten toimien jäädessä riittämättömiksi keskustelu on siirtynyt siihen, miten yksilöt – rivikansalaiset ja tavalliset kuluttajat – voivat omilla valinnoillaan vaikuttaa asioihin. On selvää, että yksilön valinnoilla on huomattava vaikutus hänen hiilijalanjälkeensä eli siihen, miten paljon yksilön toiminta joko suoraan tai epäsuorasti tuottaa kasvihuonekaasupäästöjä. Niin perinteisessä kuin sosiaalisessa mediassa on keskusteltu

ruokailutottumusten ja vaatteiden hiilijalanjäljestä ja väitelty lomamatkailun ja jopa lasten hankinnan ilmastovaikutuksista. Internetistä löytyvien hiilijalanjälkilaskureiden avulla kuka tahansa voi arvioida omien päästöjensä määrää. Joillakin sivustoilla voi myös julkisesti luvata vähentää päästöjään.[1]

Kulutuskäyttäytymisen tärkeydestä huolimatta äänestäminen – ja poliittinen vaikuttaminen laajemmin – on oikeutetusti nostettu esille merkittävimpänä vaikuttamiskeinonamme. Vaikka kuluttaisimme kuinka hiilineutraalisti tahansa, on poliitikoille lisäksi lähetettävä suora viesti siitä, että välitämme tulevaisuuttamme koskevasta politiikasta – oli sitten kyse hiilineutraalisuuteen tähtäävästä lainsäädännöstä, veroratkaisuista, tuista, valistuskampanjoista tai muista ohjaustoimista.

Ilmastokriisin tarkastelu vain joko oman henkilökohtaisen toiminnan tai usein kasvottomiksi koettujen suurten toimijoiden kautta on kuitenkin harhaanjohtavaa ja estää näkemästä näiden eri tasojen yhteyttä toisiinsa. Ei siis ole ihme, jos monelle herää epäily, onko omilla teoilla sittenkään mitään merkitystä ilmastokriisin torjunnassa. Tämä voi ilmentyä turhaantumisena tai voimattomuuden tunteena.

Sama harhaanjohtava kahtiajako yksilöiden ja yhteisöjen vastuuseen leimaa myös aiheesta käytyä filosofista keskustelua. Filosofisessa ilmastoetiikassa keskeisiä teemoja ovat olleet oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo, joita on lähestytty hyvin abstraktilla tasolla. Tarkastelu on painottunut sukupolvien, kansallisvaltioiden ja muiden isojen yhteisöjen välisiin suhteisiin koskien päästöoikeuksia ja taakanjakoa niiden välillä. Yksilön vaikutusmahdollisuuksista keskusteltaessa perusajatuksena sen sijaan on, ettei yksilön päästöillä ole merkitystä – ne ovat kuin yksittäisiä hiekanjyviä Saharassa.

Yksilöistä ja ilmastonmuutoksesta puhuttaessa yksi yleisimmistä ilmastoetiikan lähestymistavoista on verrata yksilön päästöjä maailman kokonaispäästöihin, oli sitten kyse

yksittäisestä ”päästöteosta” tai koko elämänkaaren aikana syntyneistä päästöistä. Ajatuksena on, että koska ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi tarvitaan mittavia vähennyksiä maailman kokonaispäästöihin, vain maailmanlaajuinen poliittinen ohjaus ja sääntely voivat vaikuttaa lopputulokseen. Esimerkiksi ruotsalainen filosofi Joakim Sandberg esittää, että koska ongelman ytimessä on kollektiivisten päästöjen massiiviset mittasuhteet, ilmastonmuutokseen ei vaikuta se, kierrättääkö hän maitotölkkinsä vai ei. Vaikka hänen mukaansa jotkut yksittäiset päästöjä aiheuttavat teot voivat olla vaikutustensa takia väärin (riskien kasvaminen tai tekojen aiheuttama vahinko muille), suurimmaksi osaksi päästömme ovat moraalisessa mielessä merkityksettömiä.[2]

Merkityksellisyys ja merkityksettömyys ovat tärkeässä roolissa, kun pohditaan, kuka on vastuussa ja millä tavoin. Yleisesti vastuufilosofiassa ajatellaan, että jos teko ei vaikuta lopputulokseen, yksilö ei ole vastuussa lopputuloksesta lainkaan tai ainakin vähemmässä määrin kuin siinä tapauksessa, että teko on lopputuloksen kannalta välttämätön. Teko on välttämätön lopputuloksen kannalta, jos ilman sitä lopputulos ei toteudu.[3] Mikäli teko on suoraan vaikuttanut lopputulokseen, yksilö on siitä vastuussa. Jos lopputulos on jotain epätoivottavaa, tekoa voi pitää moitittavana, sikäli kuin tilanteeseen ei liity vapauttavia asianhaaroja (kuten tekoon pakottaminen väkivallan uhalla).

Seuraava esimerkki havainnollistaa vastuufilosofiassa tehtäviä erotteluja. Saija on kutsunut luokseen Reijan, joka on allerginen pähkinöille. Saija tarjoilee vieraalleen keksejä, joissa on jäämiä pähkinöistä ja jotka aiheuttavat tälle allergisen reaktion. Saija on vastuussa Reijalle aiheuttamastaan allergisesta reaktiosta. Hänen tekonsa on myös moitittava, jos hän tiesi ystävänsä allergiasta etukäteen muttei viitsinyt kaupassa käydessään lukea tuoteselosteita. Vastuu ja moitittavuus ovat tässä tapauksessa selkeitä. Sen sijaan jos Saijalla oli väärä käsitys keksien pähkinättömyydestä,

koska valmistaja oli paketissa kuvaillut niiden aineosia harhaanjohtavasti, valmistaja on vastuussa Reijan allergisesta reaktiosta ja moite kohdistuu valmistajaan.

Kuvitellaan nyt samantapainen tilanne, jossa on mukana enemmän ihmisiä. Saija ja 19 muuta ihmistä ovat vastuussa tarjoiluista tilaisuudessa, johon on osallistumassa useita pähkinäallergikkoja. Tilaisuuden suunnittelukokouksessa on päätetty, että tarjoiltavat ruoat eivät sisällä pähkinää. Tästä huolimatta Saija ei jaksa lukea pakkausselosteita ja ostaa keksejä, joissa on jäämiä pähkinöistä. Viisi muuta tarjoiluvastaavaa ovat hekin yhtä välinpitämättömiä tai laiskoja ja tuovat tilaisuuteen pähkinää sisältäviä ruokia. Moni osallistuja saa tarjoiluista allergisen reaktion. Saija ja viisi muuta pähkinäkiellosta piittaamatonta tarjoiluvastaavaa ovat vastuussa allergisista reaktioista, ja heidän tekonsa ovat moitittavia.

Koska Saija ei ollut ainoa henkilö, joka toi tilaisuuteen pähkinää sisältäviä ruokia, allergiset reaktiot olisivat toteutuneet myös ilman hänen tuomiaan keksejä, kiitos viiden muun välinpitämättömän tarjoiluvastaavan. Vaikka allergiset reaktiot olisivat tällöin kenties olleet lievempiä, Saijan teko ei silti ollut lopputuloksen kannalta välttämätön: allergikot olisivat joka tapauksessa saaneet reaktion muiden tuomista pähkinää sisältävistä ruoista. Teko oli kuitenkin riittävä (kaikki osallistujat söivät keksejä, ja Saija osti niitä monta paketillista), koska Saijan ostamat keksit olisivat myös yksinään riittäneet aiheuttamaan allergisen reaktion puhkeamisen. Vastuun näkökulmasta tarkasteltuna keksien tuomisen ja osallistujien allergisten reaktioiden välillä on selvä syy-seuraussuhde. Saijan ja viiden muun välinpitämättömästi toimineen ruokavastaavan teot ovat moitittavia.

Viimeisessä kuvitteellisessa tilanteessa Saija on jälleen keksiostoksilla, eikä hän vieläkään viitsi tavata pakkausselosteita. Hän ostaa pari paketillista keksejä, joissa on jäämiä pähkinöistä. Saija vie keksit ruokakeräykseen, jonne on pyydetty tuomaan

ainoastaan pähkinäallergikoillekin sopivia elintarvikkeita. Vaikka suurin osa lahjoittajista on tarkkana tuoteselosteiden kanssa, osa lahjoittaa pähkinäjäämiä sisältäviä keksejä aivan kuten Saijakin. Kaikki lahjoitetut keksit murskataan ja niistä valmistetaan valtava murupohja juustokakkua varten, joka on tehty ennätyksiä listaavaa kirjaa silmällä pitäen. Joukko kakkua syöneistä ihmisistä saa allergisen reaktion. Ei ole mitään tapaa jäljittää, olivatko juuri Saijan lahjoittamat keksit mukana aiheuttamassa allergista reaktiota. Koska pähkinäjäämiä sisältäviä keksejä lahjoitti useampi henkilö, Saijan teko ei ollut lopputuloksen kannalta välttämätön. Se ei ollut myöskään riittävä, sillä jos Saija olisi ollut ainoa, joka ei pitänyt kiinni pähkinättömyyskriteeristä, hänen keksiensä sisältämät pähkinäjäämät olisi sekoittuneet niin monen muun täysin pähkinättömän keksin kanssa, että ne eivät olisi aiheuttaneet edes kaikkein allergisimmassa ihmisessä reaktiota. Saijan teko oli tässä mielessä lopputuloksen kannalta merkityksetön.

Jos tekoa haluaa pitää moitittavana, on moitittavuudelle annettava selitys, joka ei viittaa yksittäisen vääränlaisten keksien lahjoittamisen seurauksiin. Saijaa voisi moittia esimerkiksi siitä, että hän ei välitä tarpeeksi muiden ihmisten allergioista, vaikka asiaan on erikseen pyydetty kiinnittämään huomiota. Ilmastonmuutoksen kohdalla tämäntyyppinen argumentti ei aina sovi: kasvihuonepäästöjä syntyy muun toiminnan tahattomana sivutuotteena silloinkin, kun välitämme ilmastonmuutoksesta. Toki on suuria eroja siinä, miten ja miksi aiheutamme päästöjä, mutta vastuun kannalta ei ole vaikea nähdä, miksi moni filosofi on pohtinut merkityksettömyyden ongelmaa ilmastonmuutoksen yhteydessä.

Kenties tunnetuimman argumentin yksittäisten kulutuspäätösten moraalisen merkityksettömyyden puolesta on esittänyt yhdysvaltalaisfilosofi Walter Sinnott-Armstrong. Hän väittää, ettei turhaakaan kulutusta, kuten sunnuntaista huviajelua bensiinisyöpöllä autolla, voida pitää ilmastonmuutoksen kannalta

vahingollisena. Sinnott-Armstrongin perusteluna on, etteivät tällaiset yksittäiset teot ole riittäviä tai välttämättömiä aiheuttaakseen ilmastonmuutosta ja siitä seuraavia vahinkoja. Hänen mukaansa ilmaston lämpeneminen on niin suuri ongelma, että yksilöt eivät aiheuta sitä eikä heillä siten ole myöskään velvollisuutta ratkaista sitä. Ajatuksena on, että ilmasto lämpenee, vaikka kuluttaisin yksilönä vähemmän, eikä yksittäinen teko vaikuta asiassa suuntaan tai toiseen. Valtioiden – joiden toimilla Sinnott-Armstrong myöntää olevan vaikutusta – tulisi pyrkiä vähentämään päästöjä, mutta tämä ei tarkoita, että yksittäisillä kansalaisilla olisi samanlaisia velvollisuuksia.[4]

Vaikka hyväksyisikin Sinnott-Armstrongin väitteen, ettei meillä yksilöinä ole velvollisuutta vähentää päästöjämme, ei vastuunjako yksilöiden ja valtion välillä ole hänen esittämällään tavalla suoraviivainen. Ilmastofilosofi Stephen M. Gardinerin mukaan samalla kun demokraattiset järjestelmät ovat enenevässä määrin vapauttaneet yksilöt heihin aikaisemmin yksilöinä kohdistuneista eettisistä vastuistaan, yksilöiden todelliset velvollisuudet ovat muuttuneet vieraammiksi ja näkymättömämmiksi.[5] Yksilön ei tarvitse reagoida asioihin, jotka julkinen valta on ottanut huolehdittavakseen, kuten Suomessa on tehty vaikkapa peruskoulutuksen järjestämisen osalta. Kun valtio hoitaa jonkin asian riittävän hyvin, ei yksilöiden tarvitse kantaa siitä erikseen vastuuta. Jos taas tämä demokraattinen vastuun siirto yksilöiltä valtiolle epäonnistuu, kuten näyttäisi käyneen ilmastonmuutoksen kohdalla, vastuu palautuu yksilöille. Tällöin kansalaiset voivat joko hoitaa ongelman itse tai luoda sen ratkaisemiseen (uusia) kollektiivisia toimijoita, joille vastuu voidaan delegoida.

Brittiläinen ilmastoeetikko Elizabeth Cripps on samoilla linjoilla. Hänen vastauksensa kysymykseen, mitä yksilöiltä voi vaatia silloin, kun instituutiot ovat epäonnistuneet ilmastonmuutoksen hillitsemisessä, on, että meidän tulisi koordinoida toimintaamme

poliittisen paineen aikaansaamiseksi.[6] Yksilöiden päästöjen merkityksettömyys on hänelläkin ongelman lähtökohtana.

Yleisin ratkaisu esitettyyn merkityksettömyyden ongelmaan on henkilökohtaisten päästövähennysten sijaan yksilöiden poliittinen toimijuus. Se voi tarkoittaa äänen antamista tehokasta ilmastopolitiikkaa ajavalle ehdokkaalle, mielenosoituksiin osallistumista, vetoomuksien allekirjoittamista tai jopa oman ilmastokampanjan aloittamista. Crippsin mukaan poliittinen toiminta on rinnastettavissa rahan säästämiseen: yksittäiset poliittiset teot eivät ehkä johda ratkaisevaan läpimurtoon, mutta ne kasvattavat painetta poliittiselle muutokselle.[7] On kuitenkin huomautettu, että esimerkiksi mielenosoituksiin osallistumisen vaikuttavuutta voidaan epäillä samalla tavoin kuin oman hiilijalanjäljen pienentämisen.[8] Lisäksi kun otetaan huomioon, miten pieni keskivertokansalaisen odotettavissa oleva vaikutus hallituksensa toimintaan on, voidaan kyseenalaistaa poliittisen toimijuuden riittävyys yksilön ilmastovastuun perustana tai vähintäänkin se, miten paljon tällaisen vastuun nimissä voidaan yksilöiltä vaatia – ehkä ei muuta kuin ilmastoasioihin vakavasti suhtautuvan puolueen äänestämistä joka neljäs vuosi.

Politiikan teoreetikko Aaron Maltais on esittänyt, että kaikissa yksittäisissä velvoitteissa on otettava huomioon myös alhainen todennäköisyys poliittisen toiminnan onnistumiselle.[9] Sen vuoksi mahdollisten poliittisten velvollisuuksien on oltava sellaisia, että ne eivät vaadi yksilöltä paljoa. Maltaisin mukaan meiltä voi vaatia esimerkiksi ilmastoehdokkaan äänestämistä, mutta ei juuri muuta, koska suuret henkilökohtaiset kustannukset todennäköisesti valuvat hukkaan. Tämän takia se, mitä hänen mielestään voimme vaatia keskivertoyksilöltä, ei ole paljoa. Poliittiseen toimijuuteen vetoaminen ei tämän argumentin perusteella olisi sen yksinkertaisempi tapa kuvailla yksilön velvollisuuksia kuin kulutukseen keskittyminen. Viimeksi mainitusta seikasta olen Maltaisin kanssa osittain

samaa mieltä, mutta kyseenalaistan seuraavissa alaluvuissa ajatuksen, että keskivertoyksilöltä ei voi odottaa tai vaatia muuta kuin ilmastonmuutoksen huomioon ottavaa äänestyskäyttäytymistä.

Yksilöiden teoilla on väliä

Yksilön vaikutusmahdollisuuksia ilmastonmuutoksen hillitsemisen suhteen käsitellään siis filosofiassa yleensä merkityksettömyyden ongelman valossa. Keskustelussa on kaksi taustaoletusta:

1) yksilöiden teot eivät ole vahingollisia tai haitallisia itsessään;
2) ilmastonmuutoksen hillitsemisessä tarvitaan keskitettyjä, globaalin mittakaavan poliittisia toimia.

Kummankin taustaoletuksen voi kyseenalaistaa.

Ilmastoetiikan pioneeri John Broome on arvostellut voimakkaasti ajatusta yksilöiden tekojen haitattomuudesta.[10] Hänen mukaansa keskustelussa sekoitetaan väite, että yksittäiset päästöt eivät *välttämättä* aiheuta vahinkoa tai haittaa, paljon vahvempaan väitteeseen, että ne eivät ylipäätään aiheuta vahinkoa tai haittaa. Ilmakehä on kaoottinen järjestelmä, jossa pienet häiriöt jossain kohtaa ja jonakin hetkenä voivat johtaa suuriin häiriöihin säässä ympäri maailmaa. Ilmastonmuutoksen kohdalla puhutaan lisäksi ihmisen näkökulmasta erittäin pitkistä aikaväleistä, sillä hiilidioksidipäästöt pysyvät ilmakehässä satoja vuosia. Tiedämme varmasti kasvihuonepäästöjen lämmittävän ilmastoa, ja mitä korkeammaksi maapallon keskilämpötila nousee, sitä yleisemmiksi ja vahingollisemmiksi tulevat sään ääri-ilmiöt, kuten helleaallot ja rankkasateet.[11]

Broome osoittaa, kuinka päästöjen ja vahinkojen välistä suhdetta ei voi kuvata tasaisella vaan jyrkän sahalaitaisella käyrällä: välillä vahinkokäyrä laskee hieman, mutta sen suunta on tästä huolimatta koko ajan ylöspäin. Tämä tarkoittaa, että emme voi tietää

yksittäisen tulvan tai hirmumyrskyn yhteydessä, miten yksilön päästöt ovat siihen vaikuttaneet. Kuitenkin niiden satojen vuosien aikana, kun päästömme ovat ilmakehässä, niillä on lukemattomia mahdollisuuksia aiheuttaa vahinkoa. Kaikilla päästöillämme onkin Broomen mukaan riski aiheuttaa vahinkoa, ja todennäköisyys vahingon syntymiselle päästöjen elinkaaren aikana on kaiken lisäksi suuri.

Filosofiassa merkityksettömyyden ongelmia, kuten Saijan ja jättimäisen juustokakun valmistamiseen liittyviä vastuukysymyksiä, kutsutaan usein marginaalisen osallistumisen dilemmoiksi. Tyypillinen esimerkki on yksittäisten kulutusvalintojen merkityksettömyys vaatteiden eettisemmän valmistuksen puolesta tai sitä vastaan. Näissä tilanteissa yksilön tekojen ja kollektiivisesti aiheutetun haitan välillä ei ole selvää syy-seuraussuhdetta, ainakaan yksittäisen teon näkökulmasta katsottuna, ja merkityksettömyyden ongelma nousee esiin. Marginaalisen osallistumisen dilemmoissa joko ei tiedetä, nostaako yksittäinen teko tekojen kokonaismäärän lopputulokseen tarvittavan kynnyksen yli, tai sitten lopputulos on *ylideterminoitu* (ylimääräytynyt), eli osallistujia on ollut enemmän kuin olisi tarvittu sen aikaansaamiseksi. Selvennän seuraavaksi näitä kahta tapaustyyppiä.

Kynnystapauksissa yksittäinen teko voi olla riittävä jonkin raja-arvon ylittämiseen, mutta meillä ei ole tietoa siitä eikä myöskään varmuutta sen välttämättömyydestä. Tällöin pohdinnan aiheena on esimerkiksi se, voimmeko tietää ohittaneemme jonkin tietyn raja-arvon, jonka jälkeen tekomme muuttuvat kokonaisuuden kannalta merkityksellisiksi, tai se, pitäisikö meidän välttää jotain tekoa (tai tehdä jokin teko) tästä epätietoisuudesta huolimatta. Esimerkkinä voisi olla junamatkan valitseminen säännölliselle matkareitille lentämisen sijasta, vaikka emme tiedäkään tarkkaa määrää, jolla lentolippujen kysynnän pitäisi laskea, jotta kyseinen vuoro jäisi lentämättä.

Ylimääräytyneissä tapauksissa yksittäiset teot eivät ole välttämättömiä tai riittäviä lopputuloksen aikaansaamiseksi, ja näin ollen pitää joko sälyttää vastuu yhteisesti koko tekijäjoukon harteille tai perustaa yksilöiden vastuu johonkin muuhun kuin heidän yksittäisten tekojensa seurauksiin. Saija ja jättimäinen juustokakku on esimerkki tällaisesta tilanteesta, jos pähkinän jäämiä sisältäviä keksejä on lahjoittanut suurempi joukko ihmisiä kuin olisi tarvittu allergisen reaktion laukaisemiseen. Oletetaan, että kakun murupohjasta tulee pähkinäallergikoille vaarallinen, jos siinä on mukana vähintään kolmen ihmisen lahjoittamat pähkinäjäämiä sisältävät keksit. Saijan tuomat keksit eivät yksinään olisi aiheuttaneet kenellekään allergista reaktiota, mutta koska kuusi muuta ihmistä toimi samoin kuin hän, murupohjan pähkinäjäämät ylittivät vaarallisen tason (allerginen reaktio olisi ollut sama, oli sitten kyseessä kolme tai seitsemän pähkinäjäämiä sisältävää lahjoitusta).

Marginaalisessa osallistumisessa on yleensä kyse erilaisten kasautuvien tai kerrannaisvaikutusten yhteensovittamisesta yksittäisten tekojen kanssa. Asian ydin ei ole niinkään siinä, onko jonkin asian väheneminen tai lisääntyminen itsessään mitattavissa tai havaittavissa jonkin teon seurauksena, vaan siinä, mitä seurauksia sillä olisi kontrafaktuaalisesti (eli vaihtoehtoisessa tapahtumien kulussa), jos teemme tai emme tee jotain tekoa. Ilmastonmuutoksen kohdalla kysymykset raja-arvoista ja kynnyksistä ovat harhaanjohtavia, sillä ilmasto on todella monimutkainen järjestelmä ja ajallinen mittakaava on satoja vuosia. Vastuun kannalta kyseessä ei siis ole tyypillinen marginaalisen osallistumisen dilemma vaan jotain paljon monimutkaisempaa, sillä niin iso osa päästöistämme on sidottu olemassa oleviin rakenteisiin. Ilmastonmuutos ei myöskään ole ylideterminoitu siinä mielessä, että tarvittaisiin jokin tietty määrä päästöjä, jonka jälkeen tulevat päästöt eivät enää vaikuttaisi lopputulokseen.[12] Mitä enemmän päästöjä, sitä voimakkaampi ilmastonmuutos on ja sitä enemmän vahinkoa se todennäköisesti aiheuttaa.

Tästä huolimatta ilmastonmuutoksessa on mukana monia marginaalisen osallistumisen dilemman piirteitä, kuten se, että ongelman ratkaisemiseen tarvitaan lukuisien toimijoiden yhteistyötä. Monen tällaisen toimijan päästöjen suhteen tilanne on ylideterminoitu yksilön osallistumisen suhteen (esimerkiksi lentoliikenne ei vähene yhden matkustajan päätösten seurauksena).[13] Ilmastonmuutoksen kohdalla meidän tulisi tarkastella vastuutamme sekä yksilöinä että eritoten kollektiivien eli erilaisten yhteisöjen jäseninä. Palaan tähän seuraavassa alaluvussa.

Olen samaa mieltä John Broomen kanssa siitä, että ilmastoetiikassa vallinnut keskustelu yksittäisen ihmisten päästöjen haitattomuudesta on harhaanjohtavaa, eikä tieteellinen tutkimus anna sille tukea. Broome laskee päästöjemme haitat hiilen sosiaalisen hinnan (*social cost of carbon*) avulla. Broomen arvion mukaan esimerkiksi tyypilliselle keskiluokkaiselle, työnsä puolesta matkustavalle tutkijalle kertyy koko elämän aikana tätä hintaa yli 40 000 dollaria.[14] En näe Broomen lähestymistavassa ongelmaa keskusteltaessa ihmisen elämänkaaren aikana syntyneistä kokonaispäästöistä tai elämäntapavalintojemme seurauksena syntyneistä päästöistä. Esimerkiksi sillä, kuinka isossa kodissa asumme, mikä on tärkein proteiinilähteemme ja kuinka liikumme arjessamme (sikäli kuin meillä on näissä valinnanvaraa), on kerrannaisvaikutuksia päästöihimme. Broomen mukaan yksittäisen huviajelun aiheuttama vahinko on noin dollarin luokkaa, joten Sinnott-Armstrongin valitsema esimerkki ei kerro yksittäisten tekojen merkityksettömyydestä. Dollari on halpa hinta huviajelusta, mutta mitättömäksi sitä ei voi kutsua. Bensiinisyöpöt autot eivät ole harmittomia. Broome myös osoittaa vakuuttavasti Sinnott-Armstrongin huviajeluesimerkin kaltaisiin argumentteihin sisältyvät virhepäätelmät, joiden yksityiskohtien läpikäymiselle ei tässä kuitenkaan ole tilaa.

Broomen lähestymistapa toimii kokonaiskuvan, erityisesti poliittisten linjausten ja muiden suurten päätösten, sekä elämäntapavalintojen osalta, mutta ei mielestäni auta meitä arjen yksittäisissä kulutusvalinnoissa. Aiheutamme arjessamme kaikenlaista haittaa, esimerkiksi ostamalla hikipajoissa valmistettuja tuotteita. Broome ei kiellä, etteikö päivittäinen toimintamme aiheuttaisi muutakin vahinkoa kuin edistäisi ilmastonmuutosta. Hänen mielestään meidän tulisi punnita tekojemme haittojen ja hyötyjen merkittävyyttä suhteessa kokonaiskuvaan ja vasta sitten – kaikki seikat huomioon ottaen – päättää, miten toimia. Ilmastonmuutoksen kohdalla tekojemme seurauksia on mahdotonta arvioida tarkasti, ja niihin liittyy paljon epävarmuutta. Epävarmuuden vallitessa meidän tulisi päättää odotusarvoisen vahingon pohjalta, mitä tehdä.[15]

Tällaisten laskelmien tekeminen yksittäisten kulutuspäätösten kohdalla on kuitenkin hankalaa tai mahdotonta, sillä meidän tulisi tietää odotusarvoinen vahinko liian monelle asialle, joiden välillä ei välttämättä edes ole suurta eroa.[16] Pystyäksemme arvioimaan, mitä meidän tulisi kaikki seikat huomioon ottaen tehdä, tarvittaisiin lisäksi jonkinlainen rajanveto siitä, millainen haitta on hyväksyttävää.[17] Tästä huolimatta Broome onnistuu todistamaan, ettei yksilön tekoja voi pitää ilmastonmuutoksen kannalta haitattomina, joten taustaoletus yksilön vaikutusmahdollisuuksien mitättömyydestä on tältä osin vailla kunnon perusteita.

Keskitetyt toimet eivät ole vastuun kannalta välttämättömiä

Toinen yksilön vaikutusmahdollisuuksien olemattomuutta korostavan näkemyksen taustaoletuksista on se, että kamppailussa ilmastonmuutosta vastaan tarvitaan keskitettyjä, mittakaavaltaan globaaleja poliittisia toimia, kuten maailmanlaajuinen päästösopimus. Myös tämä oletus voidaan kyseenalaistaa.

Elinor Ostrom – yhdysvaltalainen yhteiskuntatieteilijä ja ensimmäinen nainen, joka on saanut taloustieteen Nobel-palkinnon – on esittänyt, että keskitetyt toimet eivät ole välttämättömiä. Hän kuvailee, kuinka moni globaali ongelma syntyy usean eri tahon toiminnan kumulatiivisena seurauksena; näihin toimijoihin kuuluvat yksilöt, perheet, pienet ryhmät, yritykset sekä viranomaiset eri hallinnon tasoilla.[18] Koska päästövähennykset hyödyttävät kaikkia – niitäkin, jotka eivät itse niiden saavuttamiseen osallistu – ilmastokriisin ratkaisemiseen tarvitaan perinteisen ajattelun mukaan globaalia sääntelyä. Kollektiivisen toiminnan haasteita on pitkään hahmotettu peliteorioiden kautta, joissa vapaamatkustamisen ongelma (ks. Niiniluoto, luku 4) on keskiössä. Ostrom toteaa, että tämän perinteisen teorian soveltuvuutta ilmastonmuutoksen tarkasteluun pidetään usein niin itsestään selvänä, että harva teoreetikko vaivautuu pohtimaan, muodostaako se lopulta parhaan teoreettisen pohjan.

Ostromin mukaan monimuotoisella toiminnalla voidaan saada aikaiseksi riittävästi päästövähennyksiä. Hän korostaa yhteistyön ja paikallisdemokratian merkitystä. Ostrom tulikin tunnetuksi juuri yhteisresurssien tutkijana ja niin kutsutun yhteismaan ongelman käsitteen kriitikkona.[19] Ostrom ei ajattele, etteikö maailmanlaajuinen sopimus voisi olla optimaalisin tapata hillitä ilmastonmuutosta, ainakin ideaalimaailmassa, mutta hän peräänkuuluttaa muiden lähestymistapojen tärkeyttä. Ostromin lukuisten esimerkkien joukossa on Kalifornian osavaltio, jonka tuottamat kasvihuonepäästöt kuuluvat maailman korkeimpiin mutta jonka ilmastopolitiikka on paljon Yhdysvaltain liittovaltiota kunnianhimoisempaa. Ennen kaikkea Ostromin viesti on, että meidän ei tarvitse heittää pyyhettä kehään, vaikka ilmastosopimukset YK:n tasolla epäonnistuisivatkin. Hän katsoo, että päästövähennyksiin tarvittavaa luottamusta ja motivaatiota voi kehittää parhaiten juuri pienissä ja keskisuurissa yhteisöissä:

> Vahva sitoumus löytää keinoja yksilöiden päästöjen vähentämiseksi on tärkeä osa ilmastonmuutoksesta selviytymistä. Tällaisen sitoumuksen rakentaminen ja luottaminen siihen, että toiset kantavat myös vastuuta, voi toteutua tehokkaimmin pienissä tai keskisuurissa yksiköissä, jotka kytkeytyvät yhteen erilaisten informaatioverkostojen välityksellä.[20]

Esimerkki tällaisesta toiminnasta voisi olla vaikka C40-verkosto, jossa suurkaupungit, kuten Addis Abeba, Lontoo, Mexico City, Peking ja San Francisco, tekevät yhteistyötä päästöjensä vähentämiseksi.[21]

Ostromin lähestymistapa vaikuttaa realistiselta, mutta koska en ole taloustieteilijä tai empiirinen tutkija, en tässä käsittele hänen työtään tämän tarkemmin (tai vertaa sen yksityiskohtia muiden yhteismaan teoreetikoiden näkemyksiin). Halusin kuitenkin tuoda esille, ettei tästä toisesta taustaoletuksesta vallitse yhteiskuntatieteilijöiden keskuudessa yksimielisyyttä. Ihmisten vastuusta ilmastonmuutokseen voi ja pitääkin keskustella myös olosuhteissa, joissa poliittista tahtoa ongelman ratkaisemiseen ei riitä tai se ilmenee vain paikallisella tasolla.

Ei-ideaaleissa olosuhteissa kysymys kuuluu, miten meidän tulisi toimia yhdessä aiheutettujen vahinkojen suhteen, joita emme voi yksin korjata mutta joita varten ei vielä ole olemassa valmista kollektiivista ratkaisua. Suurin osa päästöistämme syntyy osana kollektiivista toimintaa ja erilaisia sosiaalisia ja yhteiskunnallisia rakenteita. Kyse ei siis ole vain yksittäisistä huviajeluista tai muista kulutuspäätöksistä – tai edes suurimmaksi osaksi niistä. Jos ihminen asuu kaupungissa, jossa ei ole tarjolla kunnollista julkista liikennettä, auton ajaminen saattaa olla vaikkapa työn takia välttämätöntä, ei niinkään henkilökohtainen (arvo)valinta. Tietenkin osa meistä voi tiettyyn pisteeseen asti valita asuinpaikkansa, mutta kaikilla tätä valinnanvapautta ei syystä tai toisesta ole. Olemme

monin tavoin sidottuja muiden tekemiin päätöksiin, ja valintojamme ohjailevat lukemattomat institutionaaliset ja sosiaaliset seikat. Hahmottelen seuraavassa, mitä tämä merkitsee toiminnallemme ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi.

Vastuussa osana kollektiiveja

Yksilön vaikutusmahdollisuuksista keskusteltaessa unohtuu usein, kuinka moniulotteinen sosiaalinen todellisuutemme on ja kuinka yhteiskunnan rakenteisiin vaikuttavat monenlaiset toimijat ja toiminta. Emme ole atomistisia yksilöitä suuressa valtiossa, yksi ääni miljoonista. Roolimme eivät rajoitu kuluttajaan ja äänestäjään, eikä tekojamme voi rajata selkeästi yksityisten kulutusvalintojen ja poliittisen vaikuttamisen piireihin. Todellisuudessa kuulumme useisiin erikokoisiin yhteisöihin, joissa meillä on monenlaisia rooleja. Usein meillä on näiden roolien puitteissa mahdollisuus vaikuttaa myös kyseisen yhteisön kasvihuonepäästöihin. Tämä näkökulma jää lähes aina puuttumaan ilmastonmuutoksesta keskusteltaessa, vaikka se on mielestäni todella tärkeä ja voi osaltaan auttaa vähentämään myös turhautumista ja voimattomuuden tunnetta.

Me kuulumme erilaisiin kollektiiveihin. Järjestäytynyt kollektiivi on integroitunut toimija, jolla on yhteinen päämäärä ja sen tavoittelemista ohjaava eetos ja joka yleensä rakentuu jäsenten roolien ja niiden hierarkian mukaisesti. Toki järjestäytyneiden kollektiivien välillä on suuria eroja, mitä tulee hierarkkisuuteen tai integroituneisuuteen. Osa on pitkälle organisoituja, kuten työpaikat tai järjestöt, osa taas rakenteiltaan ja säännöiltään epävirallisempia, kuten vaikkapa perheet tai kaveriporukat. Tästä huolimatta ne voidaan erottaa järjestymättömistä kollektiiveista, joilla tarkoitetaan joukkoa ihmisiä, joita yhdistää jokin seikka, kuten kulutustottumukset. ”Ihmiset, joiden kulutusmenoista koostuva hiilijalanjälki ylittää maailman keskiarvon,” ovat esimerkki

järjestymättömästä kollektiivista. Samoin kuluttajien vastuusta puhuttaessa viitataan järjestymättömiin kollektiiveihin. Järjestymättömien kollektiivien kohdalla pystymme harvoin arvioimaan valintojemme vaikutusta, ja siksi niihin usein liittyvät aiemmin käsitellyt kysymykset yksilön valintojen merkityksettömyydestä.

Ajatellaan uutta tuotetta, joka on lisätty pienen lähikaupan valikoimaan. Tämä tuote on valmistettu kilpailijoitaan eettisemmin ja vähäpäästöisemmin, ja paikallinen asiakas haluaisi nähdä sen pysyvän kaupan valikoimissa. On kuitenkin hyvin vaikea arvioida, auttaako ostosten keskittäminen lähikauppaan pitämään tämän tuotteen jatkossakin kaupan hyllyllä. Toisin sanoen kuluttajan voi olla hankala hahmottaa riskiä siitä, että jokin päästöjä vähentävä toimi jää toteutumatta ilman hänen panostaan. Jos taas tarkastelemme rooliamme esimerkiksi työyhteisön jäsenenä, tämä riski on tavallisesti helpommin arvioitavissa. Siksi tässä luvun loppuosassa keskityn vastuuseen nimenomaan järjestäytyneiden kollektiivien jäsenenä.

Otetaan esimerkkinä keskitason johtaja kauppaketjussa, joka on hiljattain alkanut pohtia siirtymistä uusiutuvan energian käyttöön. Johtajan teot voivat olla ratkaisevia kollektiivisen päätöksen tekemisessä, oli kyse sitten tavasta, jolla hän keskustelee asiasta kollegoidensa kanssa, tai vaikkapa siitä, miten hän äänestää kokouksissa. Kaikki eivät tietenkään toimi johtotehtävissä tai ole jäseninä vaikutusvaltaisissa yhteisöissä. Tämä ei tarkoita sitä, ettei yksittäinen jäsen voisi silti vaikuttaa. Yksilöllä on monenlaisia mahdollisuuksia kollektiivien jäsenenä, oli hän johtavassa asemassa tai ei.

Työpaikoilla moni meistä voi roolista riippumatta olla mukana kehittämässä energiatehokkaampia työskentelytapoja tai hankintamalleja. Hyvin pienissä kollektiiveissa, kuten kolmen ihmisen yrityksessä, usein riittää, että yksi henkilö ryhtyy toimiin muutosten aloittamiseksi. Suurissa organisoiduissa kollektiiveissa muutoksiin tarvitaan kuitenkin enemmän niin sanottuja rivijäseniä. Se

voi merkitä vain kourallista jäseniä mutta myös sitä, että satojen tai jopa tuhansien on kokoonnuttava yhteen vaatiakseen muutosta. Muutokseen tarvittavien ihmisten määrä riippuu tilanteesta sekä järjestäytyneen kollektiivin koosta ja luonteesta (suuri kansainvälinen järjestö, keskikokoinen yliopisto, pieni yritys). Paljon on kiinni myös johtoaseman ottavista yksittäisistä jäsenistä. Joidenkin ihmisten vaikutusvalta perustuu heidän henkilökohtaisiin ominaisuuksiinsa, toisten taas heidän rooliinsa yhteisön jäsenenä.

Työpaikat eivät ole ainoita järjestäytyneitä kollektiiveja, joissa yksilö voi vaikuttaa. Esimerkkejä päästöjen vähentämiseen pyrkivistä ratkaisuista, joita tehdään yhdessä muiden kanssa tai muiden puolesta, löytyy joka puolelta. Ajatellaan vaikka henkilöä, joka toimii paikallisessa urheiluseurassa tai kuorossa. Hän voi olla osaltaan vaikuttamassa esimerkiksi ulkomaille suuntautuvien matkojen määrään, matkustustapaan ja kohteisiin. Näihin valintoihin vaikuttavat luonnollisesti myös yhteiskunnassa vallalla olevat matkustamista koskevat normit. Tästä huolimatta yksittäisillä ihmisillä voi olla suurikin vaikutusvalta siihen, millaista toimintaa seura tai järjestö lähtee toteuttamaan. Hiilineutraalimmat valinnat ovat osaltaan mukana muokkaamassa normeja.

Tuomalla ilmastonäkökulman arkisiin valintoihimme ja keskustelemalla niistä toistemme kanssa voimme vaikuttaa vallitseviin kuluttamisen normeihin. Usein uusien ideoiden edistäminen käy helpoiten omassa lähipiirissä, kuten valittaessa kaveriporukan lomakohdetta tai sukujuhlien tarjoiluja. Tällaisten päätösten yhteenlasketut päästövaikutukset voivat olla huomattavat. Vaikka jokapäiväisessä päätöksenteossa ei vielä välttämättä ole totuttu ottamaan ilmastonäkökulmaa huomioon, tilanne on kovaa vauhtia muuttumassa. Eri ihmisten ja ikäryhmien välillä on luontaisesti paljon eroa, mutta jo nyt on havaittavissa yhä laajempaa kulutusnormien kyseenalaistamista esimerkiksi ruokailun ja matkustamisen osalta. Tämä kehitys varmasti jatkuu. Myös käynnissä olevalla

koronapandemialla tulee olemaan vaikutuksia ihmisten käyttäytymiseen ja kulutusnormeihin.

Järjestäytyneet yhteisöt voivat vaikuttaa myös poliittiseen ympäristöön. Hallitukset ja poliitikot kaipaavat usein voimakasta poliittista tukea ennen kuin ryhtyvät toteuttamaan laajamittaisia muutoksia. Aktiivinen osallistuminen päästöjen vähentämiseen järjestäytyneiden kollektiivien avulla voi antaa päätöksentekijöille vahvan signaalin. Asenneilmapiiriä voi muokata monella tapaa. Esimerkkinä tällaisesta vaikuttamisesta ovat yritykset, jotka asentavat aurinkopaneeleja katoilleen, eläkerahastot, jotka vähentävät investointejaan saastuttaville aloille, ja teollisuuden yhteistyöjärjestöt, jotka antavat lausuntoja sääntelyn tueksi. Kun ilmastotoimilla on poliittinen tuki, voidaan alkaa toteuttaa kunnianhimoisia ja vaikeitakin ratkaisuja, kuten muutoksia fossiilisten polttoaineiden tuissa. Niissä tapauksissa, joissa maan poliittinen eliitti ei halua panostaa ilmastotoimiin ja joissa hallituksen politiikasta on enemmän haittaa kuin hyötyä, on entistä tärkeämpää, että muut järjestäytyneet kollektiivit ryhtyvät toimiin. Myös eri organisaatioiden väliset koordinoidut toimet ovat mahdollisia, joskin niitä on vaikeampi saada aikaan ilman valtion tukea.

Tarkoituksenani ei ole tarjota yksityiskohtaista selvitystä siitä, mitä eri vastuualueita järjestäytyneillä yhteisöillä voisi olla ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Tämä riippuu monesta seikasta: millaista ja minkä mittakaavan toimintaa niillä on, mitä on jo tehty, miten ketterästi suuntaa voi muuttaa, millainen on laajempi yhteiskunnallinen konteksti ja niin edelleen. On selvää, että jotkut yhteisöt pystyvät tekemään suurempia päästövähennyksiä kuin toiset. Paljon päästöjä aiheuttavilla toimialoilla, kuten energiateollisuudessa, liikenteessä, rakentamisessa ja maataloudessa, on kiinnitettävä erityistä huomiota päästöjen pikaiseen vähentämiseen. Tällaisilla aloilla toimijoiden tulisikin tehdä yhteistyötä päästöjä vähentävien toimintatapojen kehittämiseksi. Uhkan laajuuden ja

vakavuuden vuoksi olisi kuitenkin vaikea löytää kollektiivia, jonka ei tarvitsisi muuttaa toimintatapojaan. Muutokset ja niiden suunnittelu on kiinni kollektiivin jäsenistä.

Voi tietenkin olla, että organisaatio on niin suuri, ettei tavallinen jäsen voi vaikuttaa sen toimintalinjoihin ja -tapoihin. Tämä on mahdollista mutta ei tarkoita sitä, että ehdottamani näkökulma ei olisi hedelmällisempi tapa tarkastella ilmastonmuutoksen hillitsemistä nykyisissä olosuhteissa kuin keskittyminen yksilöiden yksittäisiin päätöksiin. Lähes jokainen meistä on jäsenenä yhdessä tai useammassa järjestäytyneessä kollektiivissa. Meidän pitäisi arvioida rooliamme näissä kollektiiveissa nähdäksemme, mihin voimme vaikuttaa. Tähän arviointiin vaikuttaa luonnollisesti myös se, millaisia kollektiivin omat ilmastonmuutokseen liittyvät toimintasuunnitelmat jo ovat. Joissain kollektiiveissa jäsenten tulisi herätellä yhteisö miettimään toimintatapojaan, toisissa taas kyse on tarvittavien muutosten suunnitellusta ja toteutuksesta.

Kenties ainoa myönteinen asia nykyisessä tilanteessa on se, että koska kaikkialla on niin paljon tehtävää, valinnanvaraa riittää sen suhteen, miten kantaa vastuunsa jonkin yhteisön jäsenenä. Kun tilanne muuttuu ja ilmastonmuutos nousee keskiöön päättäessämme eri yhteisöjen toimintatavoista, yksilöllinen liikkumavara kapenee. Kuten kanadalainen kollektiivista vastuuta tutkiva filosofi Tracy Isaacs huomauttaa: ”Mitä lähemmäksi tavoitteensa saavuttamista ryhmä pääsee, sitä vähemmän yksilölle jää vaihtoehtoja valita, millä tavoin hän osallistuu ryhmän tavoitteen toteutumiseen.”[22] Tällä hetkellä on paljon tilausta luovien ratkaisujen ideoimiselle ja kehittämiselle ja monella on vara valita, mitä ratkaisuja edistää. Toki jos yhteisö on aktiivisesti ilmastotoimia vastaan, yksilön liikkumavara kapenee, sillä yhteisö aina vaikuttaa jäsentensä toimintamahdollisuuksiin. Pääviestini kuitenkin on, että meidän kannattaa yrittää yhdessä

luoda muutosta. Toiminta yhteisöjen jäsenenä voi olla paitsi yksilön kannalta motivoivaa myös kannustavaa ja palkitsevaa itse yhteisöille.

Yksilön vaikutusmahdollisuudet

Olen käsitellyt tässä luvussa sitä, miltä ilmastonmuutoksen hillinnän tulisi näyttää maailmassa, jossa ei ole valmista poliittista ratkaisua eikä tahtoa ongelman ratkaisemiseksi. Nykykeskustelu usein väheksyy yksilön vaikutusmahdollisuuksia esittäen harhaanjohtavan kuvan yksittäisestä toimijasta, jonka teoilla ei ole merkitystä. Ilmastonmuutos ei seuraa perinteisen marginaalisen osallistumisen dilemman kaavaa, sillä ilmakehä on monimutkainen systeemi ja hiilidioksidipäästöt viettävät ilmakehässä vuosisatoja. Lisäksi keskustelussa yleensä unohtuu, että emme ole atomistisia yksilöitä vaan erilaisten yhteisöjen jäseniä. Meidän tulisi pyrkiä vähentämään kasvihuonekaasupäästöjä näiden moninaisten yhteisöjen kautta.

Jotta kurssi saadaan käännettyä tarpeeksi nopeasti, ”ilmastotalkoisiin” tarvitaan mukaan kaikenlaisia yhteisöjä. Pysäyttääksemme maapallon keskilämpötilan nousun 1,5 celsiusasteeseen on toimittava nyt. Kurssin muuttaminen edellyttää tekoja kaikilta yhteiskunnan aloilta. Meidän jokaisen tulisi tehdä se, minkä voimme erilaisissa yhteisöissä ja instituutioissa. Kollektiivisten toimijoiden päästöihin vaikuttaminen niiden jäseninä on usein tärkein vaikuttamiskanavamme ilmastonmuutoksen hillinnässä.[23]

6. Yksilön vastuu yhteisöjen jäsenenä

1. Esimerkiksi Sitran ja Valtioneuvoston kanslian yhteinen hanke Sitoumus2050 tarjoaa Kestävät elämäntavat -sitoumusta: sitoumus2050.fi/elamantavat.
2. Sandberg 2011, 229–247.
3. Esimerkiksi myymälävarkaudessa on välttämätöntä, että jotain otetaan myymälästä luvatta, kun taas välttämätöntä ei ole pukea ryöstön ajaksi hattua.
4. Sinnott-Armstrong 2005. Sandberg (2011) perustaa oman artikkelinsa tälle argumentille, ja saman lähtökohdan on ottanut moni muukin ilmastonmuutoksesta kirjoittanut filosofi, ehkä juuri sen takia, että se edustaa arkiajattelun huolia yksilön vaikutusmahdollisuuksista. Huviajeluesimerkkiä käytti myös Baylor L. Johnson (2003) esittäen, että yksilöiden tulisi koordinoida poliittista toimintaansa. Sinnott-Armstrong on päivittänyt ja tarkentanut argumenttiaan yhdessä Ewan Kingstonin kanssa (Kingston & Sinnott-Armstrong 2018).
5. Gardiner 2011a.
6. Cripps 2013.
7. Cripps 2013, 148.
8. Peeters ym. 2015, 86–87.
9. Maltais 2013.
10. Broome 2019. Broome käy artikkelissaan yksityiskohtaisesti läpi eri filosofien argumentteja osoittaen, missä ne sortuvat virhepäätelmiin. Keskityn kirjoituksessani vain yleiskuvaan.
11. IPCC 2014c, 10–11.
12. Toki kasvihuonekaasupäästöille ilmakehässä on olemassa jokin kynnys, jonka ylittämisen jälkeen elämä maapallolla tulisi mahdottomaksi. Tämän kynnyksen ylittämisen jälkeen tulevat päästöt olisivat merkityksettömiä elämän kannalta. Tämä ei onneksi vastaa nykytilannetta.
13. Olen tältä osin tarkentanut kantaani vuonna 2013 julkaistusta ”Osallisuusvastuu ilmastonmuutoksesta” -artikkelista, jossa keskustelin ilmastonmuutoksesta kokonaisuutena kausaalisesti ylideterminoituna vahinkona. Tosin siinäkin kiistin, että yksilöiden päästöt ovat aina merkityksettömiä ja argumentoin Sinnott-Armstrongin kantaa vastaan osallisuusvastuuseen perustuen. Olen yhä sitä mieltä, että osallisuusvastuu on tärkein vastuumme ilmastonmuutoksen suhteen ja vastuumme kollektiivien jäseninä voidaan käsitteellistää parhaiten sen kautta.
14. Broome 2019, 111. Arvio perustuu Barack Obaman hallinnon laskemalle hiilen sosiaaliselle hinnalle ja tuhannen tonnin päästöihin elämän aikana.
15. Broome kannattaa päästöjen kompensointia, mutta kompensoinnissa on omat ongelmansa (Hormio 2017, 61–63).
16. Broome käyttää argumenteissaan hiilen sosiaalista hintaa, mutta päättääksemme mitä tehdä, tarvitsisimme samanlaisen arvion myös muille yhdessä aiheuttamillemme haitoille, esimerkiksi mikromuoville.
17. Hormio 2017, 61–68; Lawford-Smith 2016.
18. Ostrom 2010.
19. Käsitteen ideana on hahmottaa tilannetta, jossa vapaiden resurssien

yhteiskäyttö johtaa oman edun tavoitteluun ja resurssien ylikulutukseen yhteisen hyvän kustannuksella. *Kiista yhteismaista* (Kyllönen ym. 2011) tarjoaa suomenkielisen johdatuksen aiheeseen.

20. Ostrom 2010, 556 (vapaa suomennos S. H.).
21. Ks. www.c40.org (viitattu 15.9.2020).
22. Isaacs 2011.
23. Haluaisin kiittää Markkua ja Simoa mielenkiintoisen työpajan ja tämän kirjan yhteen kokoamisesta sekä kommenteista lukuuni. Haluan lisäksi kiittää vertaisarvioitsijoita hyvistä ehdotuksista ja huomioista. Suuri kiitos kuuluu Suomen Kulttuurirahastolle henkilökohtaisesta apurahasta (00180352), joka mahdollisti työskentelyni väittelyn jälkeen ja jonka avulla kirjoitin myös tämän luvun.